

Landstads salmevisjon

OLAV SKJEVESLAND

Vår salmebok er et nasjonalt, kulturelt og kirkelig kjernestoff. Her overleveres kulturgods og åndsarv fra slekt til slekt. Nå er vi igjen i gang med salmebokrevisjon og trenger – bare av dén grunn – et historisk perspektiv på et så viktig arbeid. Dette aktuelle prosjektet er én av flere årsaker til at vi stadig gjør klokt i å vende tilbake til Magnus Brostrup Landstads livsverk.

Landstad fikk – og mottok til slutt (1852) – utfordringen til å skaffe Norge en nystøpt, nasjonal kirkesalmebok. Det skjedde i en kulturell, språklig og teologisk brytningstid. Etter mange forbehold og mye nøling gikk han inn i oppgaven, ikke i rammen av en større kommisjon, men som et én-mannsverk. Det var hans premiss for å påta seg oppdraget.

I overskriften "Landstads salmevisjon" ligger to aspekter. "Visjon" er for øvrig både et stort ord og en nokså forslitt glose i vår tid. Men i kirkelig sammenheng er ordet "visjon" gjerne knyttet til det profetiske kall. Og Landstad kjente faktisk salmebokarbeidet som en kallsoppgave. Når han først påtok seg oppgaven, ga han seg helt hen til den. Han henspiller da også på profetspråket i sin redegjørelse "Om Salmebogen" (1862). Her leser vi: Det har "trøstet mig, at jeg ikke selv ukaldet er løbet til denne Gjerning, men at jeg af ganske Hjerte har sagt: Herre, send en anden! Men da jeg ved den gjentagne Opfordring troedde at fornemme, at den var min Herres Villie, at jeg skulde gaa, så gik jeg, og så har jeg ved Guds Hjælp gjort det så godt jeg kunde" (s. 3).

I stikkordet "visjon" ligger da for det første at Landstad nærmest ble båret av en kalls- og sendelsesbevissthet i sitt arbeid. Dette

Departements-Tidende.

Fire og tyvende Aargang.

Redigeret af

J. C. Collett. E. Kyhn. C. Moxfeldt.

N° 42.

18 October

1852.

Overensstemmende med Kirke-Departementets Indstilling er det ved kongelig Resolution af 17 October sidstleden bestemt:

1. At det naadigst overdrages til Sognepræst til Frederikshald Magnus Brostrup Landstad, i det Væsentlige i Overensstemmelse med en af ham forfattet Plan, at udarbejde Udkast til en ny almindelig Kirke-Psalmebog;
2. at der af Oplysningsvæsenets Understøttelsesfond naadigst bevilges 360 Spd. aarlig til Løn for en Capellan, som af Christiania Biskop constitueres til at bistaae Sognepræst Landstad ved Udførelsen af hans Embedsforretninger i den Tid, i hvilken han virker for Psalmebogen;
3. at der i fornævnte Anledning end videre tilstaaes Sognepræst Landstad af samme Fond 500 Spd. aarlig, samt derhos i Diæt 2 Spd. daglig for den Tid, hvori han finder det fornødent for Sagen at være fraværende fra sit Hjem i eller udenfor Riget, og Skyldgodtgjørelse paa Reiser i Righed med hvad der i Loven af 24 September 1851, § 16 A 4 a, jfr. §§ 17 og 18, er bestemt for Provster i Provsteembedsforretninger;
4. at Departementet for Kirke- og Undervisningsvæsenet naadigst bemyndiges til af samme Fond at udrede det fornødne til at forstaae Sognepræst Landstad de literære Hjælpemidler, den musikkundige Bistand og den Afskriverhjælp, som han maatte finde at tiltrænge under Udførelsen af det her omhandlede Oever.

Kirke-Departementets Foredrag i Sagen er af følgende Indhold:

“Departementet har ved flere foregaaende Leiligheder havt Anledning til at forklare, at Opmærksomheden i længere Tid har været henvendt paa det høist Ønskelige i at faae iverksat

Utdrag fra den kgl. resolusjonen som ga M.B. Landstad i oppdrag å utarbeide utkast til ny salmebok.

kan vel delvis forklare noe av temperamentet i deler av det forsvar han leverer for sitt utkast i møtet med sine kritikere.

Men for det andre: Ordene visjon og vilje er nært sammenbundet. Hva ville da Landstad med det som ble hans livs prosjekt? Hva var hans visjon for salmeboken? Hva ønsket han å bære frem gjennom sitt salmebokarbeid? Det skal vi snart gå nærmere inn på!

Men la oss innledningsvis stanse litt ved selve prosjektet: å hjelpe land og kirke ut av den salmeboknød man mot midten av 1800-tallet kjente på. Det var en formidabel innsats – ved siden av prestegjæringen, og med mye sykdom, død og sorg i familien – å samle Norge til ett salmerike i en tid da flere bøker kjempet om menighetenes gunst og andre salmesamlere var i marken (W. A. Wexels, A. Hauge). Dette skjedde, som nevnt, dessuten i en oppbruddstid både kulturelt og kirkelig. På område etter område ble det merkbart at Norge var i en fase av nasjonal bevisstgjøring og reising. Og for teologiens del, var den kommet inn på et mer kirkelig-ortodokst spor. Landstad var i betydelig grad preget av den lutherske restaureringsteologi som professorene Hersleb og Stenersen sto for ved vårt unge Kgl. Fredriks universitet i Kristiania.

Det bør også nevnes at Landstad heller ikke kunne bygge på noen etablert faglig hymnologisk tradisjon. Hymnologien er for øvrig fortsatt en temmelig ny disiplin innenfor den teologiske vitenskap. Faget favner om en rekke disipliner: teologi, filologi, historie, musikkvitenskap og folkloristikk. Man kan til bestemmelse av faget formulere en definisjon som denne: Hymnologien er en teologisk disiplin under liturgikkens del innenfor den praktiske teologi. Hymnologi er kunnskap om den kristne salme i alle dens utforminger opp gjennom kirkens historie. Det var den store teologiske systembygger Friedrich Schleiermacher (1768-1834), som i realiteten plasserte hymnologien som teologisk disiplin i rammen av en evangelisk praktisk teologi (TRE Bd.15, s. 770-779).

Om Landstad ikke kunne trekke store vekslere på en innarbeidet hymnologi, eide han likefullt atskillig salmekunnskap, kombinert med en bevisst luthersk grunnholdning. Derfor ble Landstad heller aldri noen partimann, verken pietist eller grundtvigianer. Verdt å notere er også at i årene han arbeidet med salmebokutkastet drev han

inngående salmestudier og foretok studiereiser både til Danmark og Sverige.

En spesielt viktig forutsetning var at Landstad hadde en betydelig diktergave, noe som viser seg både i hans egne salmer og i en rekke praktfulle gjendiktninger. Dikterevnen ble en av de utslagsgivende faktorer som gjorde at samtiden, både kirkeledere og departement, så hen til Landstad i valget av den som burde utarbeide et nytt salmebokutkast til avløsning av de tre bøker som ble brukt rundt i menighetene (Kingos salmebok, Guldbergs salmebok og Evangelisk-Christelig Psalmebog).

Alt i alt: Landstad var i høy grad kompetent for sin oppgave, selv om han på filologiens område opptrådte dristigere enn tiden var moden for og hans kunnskaper tilsa! Dessuten var det den praktiske menighetsprest og kirkemann som ble betrodd oppgaven, og det ble en vesentlig forutsetning for bokens endelige seier på vår kirkemark. Han visste at en god salmebok er en "usigelig Velsignelse" for menigheten (s.13). Det var jo hovedsiktet hele veien å gi det norske kirkefolk en velsignelse av en salmebok, preget av en norsk, nasjonal språktone. Det er uttrykkelig til "Menigheden" han fremlegger sitt salmebokutkast etter 6 års arbeide (s.1).

*

Hva var da Magnus Brostrup Landstads visjon for salmebokprosjektet? Hva ville han at boken skulle ivareta? – Vi vil se på noen bærende motiver i Landstads salmearbeid. Og siden vi nå er underveis mot en ny salmebok igjen, vil vi underveis kaste noen raske sideblikk til de anliggender som utfordrer vår første salmebok på 2000-tallet.

1. "Det dogmatisk rette Udtryk"

På mange vis gir Landstad til kjenne at han følte et stort ansvar i møte med den utfordring han hadde fått og akseptert. Salmeboken måtte fremfor alt bæres av kirkens tro. Han kjente på det press som lå i "Bogens ophøiede Bestemmelse", som han sier, nemlig "at være Menighedens Kirke-Salmebog, at være Organet for Menighedens Bekjendelse, Bøn og Lovprisning under Gudstjenesten saavel som

Hjemmet" (s.3). Han er derfor glad for at den omfattende anonyme anmeldelse av utkastet som i 1861 kom i *Morgenbladet* ikke hadde noe at utsette på utkastets læreinnhold, "thi det dogmatisk rette Udtryk har ikke altid været let at finde og forme i saa bunden og sammentrengt Stil, som den Sangen kræver" (s.6). – Den anonyme anmelder, som redegjørelsen "Om Salmebogen" i hovedsak henvender seg til, var kapellan Johannes Nilssøn Skaar i Skien. Han hadde drevet hymnologiske studier og fremsto som den mest kompetente av Landstads kritikere. Som kjent slo han kraftig til mot Landstads radikale språkeksperiment, men læreinnholdet var patent luthersk, ifølge Skaar.

Det er én ting vi alle må se nøye til, skriver Landstad, og det er "at vi ei fra Troens Grund et Haarsbred viger nogen Stund" (s.2).

"Den sunde Lærdoms Ord" (s.4) var således et kjerneanliggende for Landstad. Det var renlærig lutherdom som skulle prege boken. På den bakgrunnen er det merkelig å se hvorledes samtiden kunne være så kritisk til Landstad som salmesamler, dikter og oversetter, fordi han hadde befattet seg med de verdslige folkevisene. Det var jo dem som mente at Landstad hadde gjort seg umulig som troverdig salmebokarbeider når han tidligere hadde eksponert seg som samler av folkeviser og sagn. Vi kan for øvrig peke på at Landstad kom til å vise sin grunnlutherske embetsmannsholdning i praksis gjennom sin ukloke motstand mot dissenterne (særlig metodistene) i Halden.

Landstad førte så visst ingen overflatisk, lettvinnt kristendom, forført av verdslige viser. Johannes Smemo karakteriserer ham endog som "botens sanger" (s.112). Og sant nok: Det er den ortodokse troens tyngde – med et anstrøk av vemod – over Landstads salmebok. Hva det har betydd for formingen av den kristne mentalitet i Norge, er det interessant å fundere over.

At en kirkesalmebok må bæres av kirkens tro, er et stående premiss også for kommende salmebokprosjekter. Der har Landstad stilt opp et øyemerke for senere kirketider. Men i dag vil vi neppe formulere det som et krav om å finne "det dogmatisk rette uttrykk", stramt forstått, men snarere uttrykke det som et krav om at salmeutvalget må befinne seg innenfor det som i økumenisk sammenheng

O m S a l m e b o g e n,

en Redegjørelse

af

M. B. Landstad.

Kristiania.

I Commission hos Jac. Dybwad.

1862.

gjærne omtales som "den store tradisjon", i rammen av en bredere trinitanisk gudstro. Det økumeniske utblikk er i dagens salmebokarbeid en ufrakommelig forpliktelse – med tilhørende berikelse.

Slik sett avspeiler bevegelsen fra Landstads skarpstilte lutherske fokus – Luther var i det hele et ideal for Landstad – til dagens økumeniske vidsyn en helt sentral utvikling i de siste generasjoners kirkeliv.

2. Det menighetsmessige

Salmeboken skal gi et uttrykke for – eller med Landstads ord: være et "organ" for – menighetens bekjennelse, bønn og lovsang. En salmedikter er egentlig ingen solist, men er en gave gitt til menigheten for å tolke og uttrykke dens hjertespråk. En genuin salmedikter er dermed i en viss forstand et "medium". Dette medfører at personen, av saklighet for sitt kall, naturlig trer til side for de tekster han eller hun skapte.

Salmene oppfattes da heller ikke som individuelle åndsverk i vanlig forstand, men som det økumeniske kirkefelleskapets felles eie. Å fingre med andres litterære produkter, gjør man nødig. Men fordi salmene betraktes som felleseie, blir de revidert og restaurert – dessverre iblant også forvansket – opp gjennom generasjonene.

En viktig test for en tekst med salmeambisjoner blir dermed om den fremstår som et gyldig uttrykk for menighetens tro. Gjenkjenner menigheten troslivets vilkår i den tekst som overrekkes? Felleskapets "vi" må kunne anerkjenne teksten som sin i møte med Gud. Landstad skriver at de gamle reformasjonssalmer er forbilledlige ved det at de fører et språk i vi-stil og ikke i jeg-stil (s.20).

3. Det historiske

Kirken er en historisk størrelse og den har sunget til alle tider. Den tok også med seg arvestykker fra sitt historiske utspring: den jødiske tro og gudstjeneste.

Typisk for Landstad er den ofte siterte setningen: "Alle Kirkens Tidsaldere skulle synge med os og vi med dem" (s.4). Det er knapt noe som er så tradisjonsbærende som salmesangen. Og Landstad visste dessuten ikke minst at "den lutherske Kirke har sunget

Herren en deilig Sang” (s.5). Derfor kjente han en særlig forpliktelse på å føre den lutherske salmearv videre – uforfalsket.

Men historiebevisstheten favner videre enn det særlutherske. Landstad ville programmatisk hente frem, restaurere og nyformulere salmestoff fra de tidligste kirketider for å aktivere verdifullt materiale hvor det var å finne.

En salmebokrevisjon bør absolutt ha dette synspunkt inne: Fins det verdifullt, ubrukt stoff fra fortiden som gjennom restaurering kan gis nytt liv og tilføre menighetens sang noe umistelig. Vi har hatt dette synspunktet aktivt inne like til nå i Norsk Salmebok (1985) og Salmer 97. Og det må vi føre videre.

Det blir en betydelig kirkelig-pedagogisk oppgave fremover å holde oppe det historiske perspektiv på kirkesangen i en tid da korte, repeterende "worship songs" vinner frem i noen toneangivende (!) menighetsmiljøer. Men det gamle er ikke godt fordi det er gammelt. Og det nye behøver ikke være dårlig fordi det er nytt. Det består imidlertid en stor utfordring for dagens og morgendagens salmediktere å skrive tekster som fyldig og livsnært gir uttrykk for de klassiske temaer i den kristne tro – inkarnasjon, forsoning, etterfølgelse. Dette er også en blivende impuls etter Landstad.

4. Det poetiske

En salme må eie poetisk kvalitet! Det er et grunnkrav for å bli opp tatt i en kirkesalmebok. Og Landstad hadde som nevnt både et godt salmeskjønn og en betydelig diktergave. Det viser både en rekke praktfulle originalarbeider og mange mesterlig utførte gjendiktninger. "Sions vekter hever røsten" gjenskapte han som 25-åring!

"Lad os bringe Kunsten [...] i hans Tjeneste, som har gjort og skabt den, som Luther siger" (s.72). Disse ordene faller rett nok i en sammenheng hvor særlig musikken omtales. Men utsagnet viser både den kulturåpne Landstad og hans gjennomgående henvisninger til Luther og det forbilde han var for Seljord-presten, jf s. 8.

Landstad omtalte og forutsatte uttrykkelig at hans utkast ville bli bedømt fra "den æsthetiske Side". Salmeboken bør være slik "at den ikke behøver at skamme sig for fra denne Side at blive taget i

Øiesyn" (s.7). "Kirken maa tage Kunsten i sin Tjeneste". Men kunsten er tjener, betoner Landstad, ikke herre! (s.8).

Landstad dyrket ikke det poetiske for estetikkens skyld. Og han var avgjort imot føleriet (Smemo, s.110). Han forener det poetiske med en åndelig tyngde, kombinert med mildhet. Som ett eksempel kan nevnes hans vakre tekst "Jeg vet meg en søvn i Jesu navn", hvor vi hører en dikter, et realistisk kristent håp og et varmt farshjerte forent i en lødig og poetisk tekst, skapt på bakgrunn av dødsfall i familien.

I det store kapitlet i "Om Salmebogen" som tar for seg kritikken mot hans bruk av "Almuesproget" i salmene, skriver Landstad en setning som jeg mener er typisk for ham. "Jeg nægter ikke," skriver han, "at den æsthetiske Smag har sin Betydning og sit berettigede Krav ogsaa hvad Kirkesangen angaar, men dens Gjenstand er en høiere og dybere end Ordets Lydelse, dets større og mindre Almindelighed o.dsl." (s.109). Skal man først veie det estetiske uttrykk mot salmens gjenstand (selvom en slik motsetning er diskutabel), så må salmens sak vurderes høyere enn språklig smak. Det mener åpenbart Landstad.

Jeg nevner i denne forbindelse også Landstads betoning av "det hjertelige". Den allmenne retorikk vektlegger som kjent talens og tekstens evne til å bevege. Det er mulig Landstad ville gått med på en formulering som dette: Salmen kommer fra et beveget hjerte for å bevege hjertene. Men da ville han trolig satt en grense mot føleriet, som vi har hørt. Men hjørteighet er en viktig salmekvalitet, ifølge Landstad. Han fremhever for eksempel Hans Christensøn Sthen som "den hjerteligste Salmedigter i Danmark før Kingo" (s.49).

Fra det poetiske og hjertelige er ikke skrittet langt over til:

5. Det folkelige og salmespråket

Det var som kjent på det språklige område Landstad møtte den vesentlige kritikken. Så Landstads prosjekt ble en historie som beveget seg fra en salmeboknød til salmebokstrid. I ettertid kan vi si at han nok hadde fått mindre motbør om redegjørelsen hadde kommet sammen med salmebokutkastet. Da hadde kritikerne umiddelbart fått

kjennskap til Landstads premisser. I stedet ble utkastet offer for en forhåndsdømming som svekket mulighetene for en rask inngang i menighetene. Det er derfor neppe treffende når Landstad i begynnelsen av sin redegjørelse skriver at det "kunde saaledes være den rette Tid for mig at mæle et Ord, og gjøre lidt rede for, hvad jeg har tenkt og gjort" (s.1). Den rette tid? Neppe. Saken er vel snarere at redegjørelsen kom sent, men godt.

Til kallsbevisstheten rundt salmebok-prosjektet hørte også et engasjement for at folket skulle få lovprise Gud på folkemålets grunn. For Landstad var salmeboken så vel nasjonal som kirkelig eiendom. Og derfor måtte det nasjonale få sette sitt preg på boken.

Vi må derfor se Landstads arbeid også i nasjonal og språkpolitisk sammenheng. Dette er vel kjent, så jeg vil bare risse opp noen raske streker her. I romantikkens følge vokste den tanke frem at hvert folk hadde sin organiske egenart, en "folkeånd" (Volksgeist). Denne folkeånd for Norges del mente Landstad å finne i de gamle folkeviser og sagn. I det omfattende kapitlet om "Sproget" i redegjørelsen (s.73-116) siterer han fra pinseberetningen i Ap.gj.: "Hvorledes høre vi dem tale paa vort eget Tungemaal" (s. 73). Også her trekker han inn Luther som vitne. For reformatoren ble jo også tysk språkreformator, nettopp ved å gå blant almuen "og skue dem det af Munden, hvorledes de talte –" (s.73).

Landstad vil hente opp et friskt, nytt språk av "Folkesprogets rige Malmgruber". En "Sprogrenselse" måtte til, og det innebar at det tyske og danske måtte bort! Landstad hadde således ikke bare en salmevisjon, men også en språkvisjon. Og ikke på noe område er han så heftig og polemisk mot sine kritikere som når han forsvarer sine forslag om å fornorske salmespråket. Han vil slett ikke være med på å stille det folkelige aspekt opp mot det kirkelige. Det er ikke bare "det tysk-danske som er det ene sømmelige og Gud velbehagelige Kirkesprog" (s.110).

Landstad ble kritisert for å reformere skriftspråket gjennom salmeboken. Det avviser han: "Jeg har ingen gjennomgribende Reform tilsigtet eller foretaget. Det er kun nogle spredte norske Ord, jeg har nyttet, og det er kun smaa Lempninger i Retning av Modersmaalet, jeg har tilladt meg" (s.114). Det er kjent at Ivar Aasen var en

samtalepartner og brevvenn om en rekke etymologiske og filologiske spørsmål knyttet til salmebokarbeidet.

Gjennom kritikken som kom mot de norvagismer som Landstad ville putte inn i salmene, og gjennom det kommisjonsarbeidet som utkastet ble gjenstand for, måtte Landstad gå tilbake på de fleste av sine radikale forslag. Også Ivar Aasen rådet ham til slutt å dempe sin fornorskingsiver.

I en ellers anerkjennende artikkel om Landstads salmebok, konkluderer prof. Finn Erik Vinje slik: "Salmen har ikke etter Landstads tid vært noen arena for eksperimentell fornorsking. Tvert om, den religiøse sjanger har vært en bastion for tradisjonen og ytt sterkest motstand mot forandringer. Sånn sett har ikke Landstads fornorskingsprosjekt satt mange spor" (s.64).

Ikke desto mindre har flere av de ord og uttrykk Landstad hentet opp etter hvert fått sin plass i vårt språk. Og ved 1900-tallets begynnelse hadde også nynorsk fått sin status som kirkespråk gjennom innsatsen til personer som Elias Blix, Bernt Støylen, Peter Hognestad og Anders Hovden. Det var en betydelig språklig innsats å få nedtonet den dominans som embetsmannsdansken hadde vunnet innenfor salme, preken og katekisme.

Den kamp for et nasjonalt og folkelig salmespråk som Landstad kjempet for 150 år siden, fortoner seg annerledes i dag. Salmespråket, og bibeloversettelsene med, har fulgt den generelle språkutvikling opp til våre dager.

Nå er det dominansen fra det engelske språk som representerer hovedutfordringen for vår nasjonale språkarv. Engelske tekster har fått en stor plass i kirkens barne- og ungdomsarbeid – med de utsikter det gir for morgendagen.

Videre høres krav om at våre minoritetsspråk (samisk og kvensk) må hentes inn i det pågående salmebokarbeidet. Dessuten er det ønske om å synge salmer fra søsterkirker på originalspråket, ikke bare i oversettelse.

Det synspunkt at salmeboken er et nasjonalt og kirkelig skattkammer, vil fortsatt møte bred tilslutning – men nok med litt andre aksenter enn Landstad så for seg. Det nasjonale moment i den mening som nasjonsbyggingen på 1800-tallet la opp til, er ikke merk-

bar i dag. Men salmeboken som kulturskapende faktor består. Ikke desto mindre er salmebokens plass i grunnskolen under press, fordi den hovedsaklig oppfattes som kilde til "trosutøvelse", mens salmeskatten som kulturoverlevering med relevans for norskfaget og estetiske fag undervurderes.

Med de seneste års interesse for å etablere ulike typer av literær "kanon", er også ideen kommet frem om å utvikle en stamme av kjernesalmer som bør overleveres som felles kulturgods. Hvilken stamme av salmer bør nordmenn bære med seg gjennom livet?

6. Melodiene

Salmer er til for å synges først og fremst – i kirke, hjem og skole. Landstad vier "Melodiene" et ganske kort sluttavsnitt i sin redegjørelse. Han innleder slik: "Vore Salme-Melodier er ikke det mindst Beundringsverdige ved vor gamle Kirkesang. Jeg feiler visst ikke, naar jeg siger, at det herligste, som gøres i Tonernes Rige, har samlet sig i vore Koraler og ere opbevaret der" (s.193).

Melodiene er blitt til gjennom Åndens gjerning: "Salme-Melodiene ere ligesaavel som de salmer hvori Troeslivet nører sig, et Verk av den Herrens Menighed iboende Livs-Aande" (s.193). Dette er et idealistisk-romantisk perspektiv på saken: "Vi se dem ogsaa til de forskjellige Tider fremtræde med forskjellig Kraft og Klang, alt eftersom det Aandens Liv var, der rørte sig i Menigheden" (s.193). Landstad medgir for øvrig at han på koralenes område er "paa et Lende, hvor jeg ikke er helt hjemme" (s.194).

Ikke minst anlegger han et praktisk menighetsmessig syn på valget av melodier i sitt utvalg. Han har dels villet begrense deres antall, dels valgt "de meste bekjendte, letteste og yndigste Melodier". Målet er "at man vanskelig til nogen Søndag vil savne en Salme med bekjendt Melodi" (s.194f). Her hører jeg den livsnære, praktiske menighetsprest tale. På koralenes felt er heller ikke jeg helt hjemme. Men jeg registrerer at det er en ganske annen bredde over melodivalg og rytme i dagens kirkesang. Selvsagt. Nå synger vi ikke bare med kirken til alle tider, men også med kirken under alle himmelstrøk. Og det beriker både sangen og det kirkelige fellesskap!

Magnus Brostrup Landstads navn samler oss denne helgen. Han mottok varige inntrykk fra Vest-Telemark – gjennom barneårene i Vinje, prestårene i Kviteseid (1834-40) og senere i Seljord (1840-48). Disse årene ble også formende for hans arbeid med salmeboken. Landstad-historien om en samlende, norsk salmetradisjon ble en vandring fra salmeboknød, gjennom salmebokstrid – til salmebokseier. Professor Einar Molland vurderer dette livsverk slik i sin norske kirkehistorie: "En skjønnere gave har de norske menigheter aldri fått enn den de mottok da Landstads salmebok ble tatt i bruk" (Molland, bd. II, s.82).

Og nå er enda en stafettveksling i det lange norske salmeløpet under forberedelse. Salmen har mange formål og bruksområder. Salmen trekker menigheten inn i gudstjenesten som deltagere. De gir oss troens sannheter i sammentrengt form, de minner oss om Guds handlinger gjennom historien.

Salmen gir videre språk til troen og tekster til meditasjon. Salmen har holdt håpet oppe i hårde tider og har banet vei for sosiale reformer. De fremkaller følelser og rekker trøst. Og når vårt eget språk bryter sammen – slik som i sorgens tider – da rekker salmen oss språk. Når vi ikke har ord, har salmeboken ord. Det var vel ikke minst derfor sjelesørgeren Landstad skrev at en god salmebok er en "usigelig Velsignelse".

Litteratur

Elseth, Egil: *Magnus Brostrup Landstad. Kulturvilje og kristentro*, Oslo 1997.

Landstad, Magnus B.: *Om Salmebogen. En Redegjørelse*, Kristiania 1862.

Landstad, Hans Th.: *Magnus Brostrup Landstad på nært hold belyst gjennom familiebreve*, Seljord/Oslo 1989.

Molland, Einar: *Norges kirkehistorie i det 19. århundre*, bd. II, Oslo 1979.

Smemo, Johannes: "'Den grædende glæde'. Magnus Brostrup Landstads salmediktning," i *En ny sang for Herren*, Oslo 1981, s.109-115.

Theologische Realenzyklopädie/TRE, Bd. 15: art. "Hymnologie" (Markus Jenny).

Vinje, Finn Erik: "Landstad og språket – Landstads verk i lys av språk og nasjonalitetsideologi på 1800-tallet," i J. Midttun (red.): *Jeg løfter opp til Gud min sang*. Trondheim 2003, s.43-64.